

HİPPOKRAT ANDI

Akademik Mirasədulla Mirqasımov:
"Övlədlərim, həyatdan mükafat gözləməyin.
İş görün, düzgün yaşayın, onda mükafat özü sizi tapacaq".

Kinorejissor, Xalq artisti Oqtay Mir-Qasımov:
"Atamın tapşırıqlarını heç bir zaman
unutmadım, çalışdım onlara sadiq olum".

Əsrlər boyu Ata nəsihətinə, Ulu sözüna, hikmət sahiblərinə böyük ehtiyacımız, sonsuz ehtiramımız olub. Yol göstərüb, dadımıza çatıb, əlimizdən tutub müdriklərimizin deyimləri. Dediklərini qulağımıza sırğa etmişik, yaddaşımıza güvənib təberrük kimi qoruyub saxlamışdıq, bu günümüza çatdırmışdıq...

Bu da haqiqətdir ki, ta qədimdən indiyə qədər atalarla oğullar arasında (əslində nəsilər arasında) fikir ayrılığı, məfkərə müxalifliyi də mövcud olub və gələcəkdə də təbiətin bu dəyişməz qanunu davam edəcək. Bu əbədi dialektik qanun illər boyu ədəbiyyatın da qaçılmaz və başlıca mövzusunə çevrilib. Zaman ötdükcə, nəsilər bir-birini əvəz edirdikə, baxışlar da, mənalər da dəyişir. Bəlkə elə buna görədir ki, bəzi atalar sözlərinin, eil məsələlərinin redaktəyə ehtiyacı olduğu qənaətinə gəlir...

Bu düşüncələr mənə də görkəmli kinorejissor, Xalq artisti Oqtay Mir-Qasımla söhbətdən sonra yarandı. Oqtay müəllimdən tibb sahəsində dünya miqyaslı tədqiqatların müəllifi, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının ilk prezidenti, atası - akademik Mirasədulla Mirqasımov haqqında xatirələrini söyləməsinə xahiş etmişdim. Görüşdük. Xahiş etdiyim kimi, müsahibimin fikrini təhrif etmədən, dediklərinə müdaxilə etmədən, eləcə də oxucularımıza təqdim edəmir.

O.M. - Atam mənim üçün çox məsələlərdə etalonudur, ölçüdür. Onun haqqında bəzi xatirələrimi dəfələrlə bölüşmüşəm, bundan sonra da yüz dəfə, min dəfə danışa bilərəm. Bəzən tək olanda xeyalənlərlə atamla dialoq qururam. Keçmiş günləri xatırlayırdım. Bu gün, gələcək haqqında fikirlərini eşitmək həsrətində oluram. Bu an özümü xoşbəxt hiss edir, mənə qidalanıram, digər tərəfdən, atamın yanında na qədər kiçik adam olduğumu duyuram. Bu, təkcə oğul-ata münasibətindən irəli gələn məsələ deyil. Onun bütün həyatı, fəaliyyəti göstərdi ki, o, çox nəhaq, güclü bir insan olub.

Baxmayaraq ki, indi xeyli yaşım var, təsəvvürümdə onunla danışanda uşaqlaşırıram, sanıram ki, kimsəsiz deyiləm, mənim atam var xatirələrimdə.

Tələ atamın payına sanki ağır sınaqlar, maneələr, əzablar, ibarət olan həyatı program yazmışdı. O düzgün biliyi yola min bir əzabla, tamamilə müstəqil çıxdı, həyatını böyük azıyyətlə qurdu, heç kəsə bənzəməyən xarakteri ilə Böyük alim obrazını özü yaratdı, həyatla əmansız mübarizədə qələbələr çala-çala yaşadı, ucaldı, heykəlləşdi. Yalnız özünə arxalandı, gələcəkdə oğlunu şeyxülislam məqamında görmək istəyən çox sevdiyi atasının sözüna qarşı çıxdı, özünün daxilisi səsini eləm bə dalınca getdi. Özü də yalnız 13 yaş olarkən. Təsəvvür edirsiniz? Bu mənim üçün hələ də inanılmaz real həyatı gətirənləkdir.

13 yaşında ikan özündə və ailədə böyük bir inqilab edib, özü də çox risqlı bir inqilab. Babam Miraləsger ağa dövrünün tanınmış teo-

loqunu idti. Qurani-Kərimin, islam tarixinin mahir bilicisi, dönməz ali bir insan olub. Biləndə ki, oğlu mədrəsəni tərk edib ondan rus gimnaziyasında oxuyur, qazablanıb onun hərəkətlərini "kafir" adlandıraraq çox sevdiyi ilk övladını evdən qovdu. Zaman atam artıq fars və ərəb dillərinə mükəmməl yiyələnmişdi. Yaşamaq üçün ərəb, fars dillərindən dars deyib pul qazanır. Gimnaziyanın məsələlərini ödəyə bilsin, təhsilini davam etdirsin. Təbii ki, sonralar babam Miraləsger ağa da oğlunu bağışlayır. Arzamanın dindar ziyalıları da cəmiyyətdə baş verən hadisələrin əyətini anlayır, gedişatla bənsir, bunu zamanın hökmü, tələbi qarşılayırdılar. Əslində, namuslu, pak, cəmiyyət üçün yararlı olan insanlar təbii tarixi prosesləri qəbul etməq məcburiyyətində idilər. Dövrün zəngin insanları çox alicənab olublar. Millətin gələcəyini düşünür. Zəngin ailələrdən Aşurbaylılar haqda yaqın ki, eşitmirəm. Zamanında çox hörmətli, layəqətli bir nəsil idi. Masalan, Sara m Aşurbaylı - böyük ziyalıımız, neçə-neçə kitabların, elmi əsərlərin müəllifi, cəsür, əqidalı azərbaycanlı tarixçisi, bu nəslin nümayəndəsi idi. Həmin ailənin ağısaqqalları hər il Azərbaycan qanqlarından seçim edib an istedadlı və layəqətli olanlardan bir qrup ali təhsil almağa Rusiya universitetlərinə göndərirdilər. Atam da həmin qrupa daxil idi.

Atam Odessa şəhərində Novorossiysk Universitetinin tibb fakültəsinə daxil olur. Bir müddətdən sonra ona Bakıdan məktub gəlir. Məktubün üçün vəsait ayıran şəxs təəssüf hissilə bildirir ki, məlum səbəblərdən ona yardım etməyə, təhsilinin pulunu ödəməyə imkanı yoxdur. Dövr çox mürəkkəb və gərgin idi.

Böyük çətinliklərlə qarşılaşan atam təhsilini davam etdirmək üçün müxtəlif yollar axtarırdı. Vəsait toplamaq üçün universitetdən akademik məzuniyyət götürüb Uzaq Şərqdə, Kuril adalarında balina ovlayan gəmilərdə fərdlər kimi işləməyə başlayırdı. Daim qasırgınlarla dolu olan Oxot dənizində işləmək çox təhlükəli idi. İndi də tez-tez sunamilər, qasırgınlara baş verən və dənizdə dəfələrlə ağır vəziyyətlərlə üzləşir. Orada bir il işləyib pul topladıqdan sonra, təhsilini davam etdirib başa vurur. Təkcə dənizdəki epizod kifayət edirdi ki, inamı, əqidəsi, məsləhət üzərində mübarizədə dönməz, dəmir iradəyə malik olan bir şəxsiyyətin obrazı ailəsi üçün qürur mənbəyi olsun.

İkinci dünya müharibəsi illərində hərbi xəstəxanalarda səhra tibbi assistenti kimi fəaliyyət göstərirdi. 1916 - ci ildə Bakıya qayıdır. Azərbaycan qayıdanda artıq bir cərrah kimi çox zəngin təcrübəyə malik idi. 1927-ci ildə Almaniya da elmi məzuniyyətdə olarkən dispanşiyaya müdafiə edir. Azərbaycanda cərrahlıq sahəsində ilk dəfə fəaliyyət göstərən doktoru ailəlik dərəcəsinə alır. 1930-cu ildən həyatının sonuna qədər Azərbaycan Tibb İnstitutunun "Qospital cərrahlığı" kafedrasına rəhbərlik edir. Cərrahlıq sahəsində ilk azərbaycan dilində çap edilmiş orijinal dərşinin müəllifi olur. Bir il sonra Əməkdar elm xadimi adına layiq görülür.

İkinci dünya müharibəsi illərində Bakı şəhərinin qospital və

Gimnaziyada təhsil alarkən (1896)

klinikalərinə cəbhədən minlərlə yaralıları göndərirdi. Atam həmin ərafda yuxusuz gecələr keçirir, yüzlərlə əməliyyatlar aparır. Onunla birgə işləyənlər - komaqçılar, assistentləri, yaratdığı klinikanın üzvləri - hamı ona ilahi bir şəxsiyyət kimi hörmət və ehtiram bəsləyirlər.

İllər bir-birini əvəz edildikə tibb elmi sahəsində əldə etdiyi uğurlar atama ad, hörmət, şöhrət gətirir. Təkcə Sovetlər məkanında deyil, xarici ölkələrin elm mərkəzləri də Doktor Mirqasımovun təcrübəsindən istifadə etməyə başlayırlar. Xarici ölkələrin tədris və elm mərkəzləri onu müəhazirə deməyə davət edirlər.

1945-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyası təsis olunanda Doktor Mirqasımov on beş haqqi üzvündən biri, həm də Akademiyanın ilk prezidenti seçilir. Üç çağırış - 1937, 1946 və 1950-ci illərdə CCRİ Ali Sovetinin deputatı olur. 1955-ci ildə Cərrahlığın Beynəlxalq Assosiyasiyasının haqqi üzvü seçilir.

İndi söyləyəcəyim hadisə də sizə maraqlı görünə bilər. Bəla ki, 1947-ci ildə Keçirilən tədbirlərin birində o zaman Azərbaycan kommunist partiyasının birinci katibi, faktiki olaraq respublikanın səhbi olan Mircafər Bağirov atamın əmrinə şəkilə göstərir: "Səhah Kommunist Partiyasına yazılmaq barədə arizənin mənim stolumun

Dədə İsa Yevangelik xastaxanasında

Berlin. Bir sıra Azərbaycan alimləri ilə

üstündə olsun". Atam dərhal heç kəsə təsəvvürə belə gətirə bilməyəcəyi "bu mümkün deyil, yoldaş Bağirov" - cavabını verir. Yaranan vəziyyət heç vaxt "Yox" cavabı eşitməyən Mircafar Bağirov və oradakı adamları heyrətə gətirir.

Bağirovun "Bunu necə başa düşək" sualına atam "Mən Allaha inanıram. Ham da, bir dəfə and içmişəm - Hippokrat andı!" - deyə cavab verir. O andan Mirasədulla Mirqasımov daha Elməlr Akademiyasının prezidenti vəzifəsindən kənarlaşdırılır.

İkinci dünya müharibəsi başlayanda böyük qardaşım Mirmustafanı orduya çağırdılar. Təbii ki, o zamanın məşhur alimi, çox hörmətli, nüfuzlu şəxsiyyət olan Mirasədulla Mirqasımov əsaslıqla oğlunu Bakıda saxlatdırlardı. Həmin səviyyədə olan alimlər, ziyalılar, hökumət üzvləri bunu edirdilər. Anam yalvardı ki, ay Mirasədulla, get kişidən (Mircafar Bağirovdan) xahiş et, uşağı cəbhəyə göndərməsinlər. Atamın vicdanı buna yol vermədi. "Bizim oğlumuz başqalarından artıq deyil" - dedi.

Tez-tez vurğulayıram ki, gör nə qədər uzaqgörən insan olub atam. Mahz bunun nəticəsi idi ki, 47-ci ildə atam Bağirova "Yox" cavabını qaytara bilmədi. Əgər oğlu haqqında xahiş etsaydı, onda hansı üzla onun sözündən çıxıb bilərdi. Əgər də bütövlüklü, bir-biri ilə bağlı əməllər sistemi, hamısı məntiqli bağlı idi...

Babam Miraləsgər ağa, həyat yoldaşı Seyidxanım nənam dindar adamlar idilər. Mirməhsün ağa atamla bibliofili, dayıoğludur. Onların hörmətini bizim ailədə həmişə saxlamışıq, indi də saxlayırıq. Bununla belə, atam dünyəvi yola gıxsa da, iman gətirdiyi islam dininə sadiq qaldı. Kökün, nəslin adını pak saxladı. Camiyyətə, xalqa, onun səhiyyəsinə, maarifçiliyinə bir müəllim olaraq, bir hakim olaraq qulluq etdi. Bayağ soruşduunuz ki, atam ailədə necə olub.

Man atamda olan qaribəliyin sirrini hələ də açə bilmirəm. Bir dəfə də olsun kimsəə kəskin söz deməzdi, səsinə qaldırmazdı. Klinikdə istər qulluqçu olsun, istər sanitar, tibb bacısı, sürücü, bağban, talabə uşaq... Hamıya "siz" - deyə müraciət edər, kimsəə sözümlü, xahişini yərə salmazdı. Bir sözümlü iki etmək, yaxud yanında ucadan danışmaq mümkün deyildi. İnanın mənə, bütün bunlar qorxu üzərində qurulmuşdu. Ona olan hörmət, yalnız hörmət münasibəti təyin edirdi. Gözümüzlü aqandan belə görmüşdü... Bu nümunəvi azərbaycar ailəsinin qayda-qanunları idi. O, parlaq bir intellektual idi. Hamımız anlarırdıq ki, əgər biz bir dili yarımadıq biliriksə, atamız yeddi dil bilir, əgər man bir kitab oxumuşamsa atam başqa-başqa dillərdə yüz-lərlə kitab oxuyub. Bir gün farsca Səhəndən, başqa gün almanca Hötədan sitat gətirsin, fransız, latın, rus, azərbaycan dilində yazsın pozsun... Nahəng şəxsiyyət idi Doktor Mirqasımov...

Onun təbiəti belə idi, çay yarıya çatdırırdı, alindəki işi bitirəndə sonra qalanını içirdi. Mən də yazıb-pozuram və bilirəm ki, yaradıcılıq işi nə qədər adamı saflaşdırır, nəkin edən prosesdir. Atamın iş kabinetində çoxlu kitablar vardı. Yazı masası arxasına keçəndə kimsəə ona yaxın durmağa cəsarat etməzdi. Ona çay verildəndə qapı açılırdı və görürdük ki, sanki ətrafda nə baş verdiyini hiss etmir...

Anamla ailə qurmasında maraqlı əhvalatdır. Dünyaya beş oğul bəxş edən anam Ceyran xanım ziyalı, maarifçi bir ailədən idi. Ana babam İsgəndər bəy məşhur vəkil, Respublika Parlamentinin üzvü, Bakıda tanınmış, hörmətli bir şəxs olub. Dayılarım xaricə təhsil alırdılar.

Atam anam üçün elçiliyə İsgəndər bəyənə özü tək gedib, Vizi kartını qapçıqıya verib deyir ki, İsgəndər bəyə deyir ki, doktor Mirqasımov onu qəbul etməyi xahiş edir. Tanış olduqdan dərhal bizi xüsusi sistemlə bizi tərbiyələndirməyə çağırmaq vacib və ciddi bir, özüm cəsarat edib sizin hüzurunuzda gəldim. Bu işi kimsəə etibar etməyi özümlə siğışdirmədim" - deyir. Babam onu qəbul edir. Tanış olduqdan dərhal sonra gəlişinin məqsədini deyir.

İsgəndər bəyə bildirir. Doğma, yaxın adamlarının olmadıqını elçiliyə tək gəldiyini söyləyir. Doktorun cəsaratı İsgəndər bəyənə gəlir, oturub onunla xeyli söhbət edir. İlk görüşdə razı qəbul edib deyir ki, son sözü mənim qızım deməlidir. Allahın köməyi ilə çox xoşbəxt ailə qurulub. Baxmayaraq ki, o vaxt bəyən 38, mən isə 16 yaş olub.

Müəllifdən:

Oxucuya təşəkkür ki, Mirasədulla Mirqasımovun Ceyran xanım ilə tanışlığı maraqlıdır. Bəzi mənbələrdən məlumatlandıq ki, hazırda Respublika Mədəniyyət və Turizm naziri Əbülfəs Qarayevın babası Mirasədulla Mirqasımovun dostu olub. Onun da adı Əbülfəs, soyadı Qarayev idi, öz adını nəvəsinə verib. Bir gün Mirasədulla onlara qonaq gedib. Baba Əbülfəs bəyən həyat yoldaşı Sona xanım Axundova İsgəndər bəyən böyük qızı idi.

Orda Ceyran xanım bacısına kömək edib, bacısının oğlunu qucağına alıb, onu əzizləyib əyləndirirdimi. Bilirsəniz həmin körpə kim idi? Gələcəkdə dünya şöhrətli bəstəkar olacaq Qara Qarayev. Mirasədullanın həmin qızından xoşu gəlir, soruşur ki, ay Əbülfəs, o qız kimdir. Deyir baldızım. Ela həmin gün orada, Ceyran xanım da kübar və çox yarışlıq cavan alimi bəyənir.

Bir şeyi də istəyirəm vurğulayım. Atam özünü xüsusi sistemlə bizi tərbiyələndirməyə çağırmaq vacib və ciddi bir, özüm cəsarat edib sizin hüzurunuzda gəldim. Bu işi kimsəə etibar etməyi özümlə siğışdirmədim" - deyir. Babam onu qəbul edir. Tanış olduqdan dərhal sonra gəlişinin məqsədini deyir.

rat özü sizi tapacaq. Atamın tapşırıqlarını heç bir zaman unutmudum, çalışdım onlara sadiq olum. Ev işləri üçün heç vaxt fəhlə çağırmazdı, əlimizə belə alıb bağımızda qulluq edər-dik. Atam bizi başa salırdı ki, bu torpaq bizimdir, torpaq müqəddəsdir. Onun üstünə sahibi tər tökməlidir. Bizim Şüvaləndə dada-baba bağımız vardı. Atam yaxşı bağban idi. Bağa özümüz qulluq edərdik. Beş oğul atamıza birlikdə yer qazar, ağaclar, güllər əkar, tərəvəz becərərdik. Yaxşı doşanı, kişmiş, quru meyvələri, banını ehtiyacı olanlara, qohum-aqrabaya paylayırdıq. Müharibə illərində bu çox gərəklili yardım idi. Beləliklə, Mirasədulla Mirqasımovun ocağında beş oğul böyüdü. Mirmustafaya tanınmış cərrah, Xalq rəssamı Miraləsgər heykəltar, Farid neft texnologiyaları üzrə tanınmış mühəndis, Rəfət nüvə fizikası nəzariyyəçisi - akademik. Evin sonbəşiyi mən də kinorejissor oldum. Atam bu dünyanı 1958-ci ildə tark etdi. Bu, cisman belədir. O həmişə bizimlədir...

Müxtəlif yerlərdə atamın heykəli, büstü var. Birinci Fəxrı Xiyabanda məzarının üstündə, onun adını daşıyan Respublika xəstəxanasında, bir sıra klinikalarda... Xiyabandakı heykəl qardaşım Miraləsgərin əsəridir.

Akademik Mirasədulla Mirqasımovun 4 nəvəsi hazırda onun yolunu davam etdirirlər. Mirmustafaya Amerikada, Mirasədulla isə Moskvada həkimdir. Validə Səidə Bakıdakı klinikalarda işləyirlər...

Böyük təəssürlə, dərin düşüncələr içində ayırdım Oqtay müəllimin Ata haqqında söylədiyi kövrək xatirələrindən. Bir sual hələ də məni tark etmir. Miraləsgər bəy gəcan içində atasına heykəl yaradı. Azərbaycan elminin banilərindən olan Ata Mirqasımovun həyat yolu ibrətli bir film mövzusu ola bilərdi axı... Ela deyilmi, Oqtay müəllim?..

Samina Hidayətqızı

Ailə üzvləri ilə